

Representacions socials de l'embaràs a l'adolescència

Aquest article forma part d'una investigació que va tenir com a objectiu respondre a una sèrie d'interrogants, tant de caràcter teòric com pràctic, que m'han inquietat els últims anys de la meva tasca professional. Té el seu origen a les aules del Plantel Xochimilco del Colegio Nacional de Educación Profesional Técnica (CONALEP) de Mèxic, on freqüentment s'observen estudiants embarassades, la qual cosa, amb rares excepcions, es detecta a altres sistemes de la *Educación Media Superior* mexicana. La primera tasca realitzada va consistir a conèixer el tipus d'accions de pre-

venció que ofereixen les institucions de salut pública, trobant que centren les seves activitats a repartir condons a les escoles i impartir algunes xerrades sobre la reproducció humana. L'Estat i les seves institucions socials han incrementat els últims anys les campanyes de prevenció de l'embaràs adolescent enfocades a la població jove d'entre 12 i 19 anys, argumentant que posen en risc la seva vida, a causa de no haver completat el seu desenvolupament físic, emocional i intel·lectual, la qual cosa les fa poc eficients per fer-se càrrec de la seva persona i del fill que esperen.

Direcció publicació:

Diana Marre, Nadja Monnet
i Beatriz San Román

Continguts d'aquest número:

Gladis Aguilar Díaz

Imatges:

Participants de la investigació

Traducció:

Victòria Badia

Documentació:

Daniel Narvaez (Contraplano –
LAD) i Bruna Alvarez

Coordinació:

Victòria Badia

Difusió:

Maria Galizia

Subscripció i contacte:

gr.afin@uab.cat

ISSN: 2013-2956

GRUP D'INVESTIGACIÓ
Universitat Autònoma de Barcelona

Amb el suport de:

Tanmateix, aquesta explicació no sembla fer un efecte suficient en la conducta de les adolescents, en vista de l'existència d'un grup important d'aquestes noies que segueixen presentant altes taxes d'embarassos.

Una altra pregunta la dirigí a les autoritats escolars d'aquesta escola, les quals em varen informar que les alumnes embarassades no són donades de baixa perquè això incrementaria els índex de deserció escolar, ja de per si elevats a cada cicle. Per això, és més convenient avaluar-les fora de calendari que eliminar-les del sistema acadèmic. Aquests sectors de la societat consideren que els joves actuen sense considerar les conseqüències dels seus actes, que són irresponsables i que, per tant, se'ls ha d'oferir alternatives de solució com posar al seu abast el ventall de mètodes d'anticoncepció, l'avortament, la possibilitat de donar en adopció els seus fills o filles i/o beques d'estudi per a mares adolescents, entre d'altres. Tot i així,

això no ha resultat de cap manera el fenomen de l'embaràs a l'adolescència, més aviat podria estar encoratjant-lo.

De la mateixa manera, vaig preguntar als i a les estudiants sobre el tema i vaig trobar una gran varietat de respostes. Molts d'ells repetien part del discurs oficial: que és dolent, que destrossen les seves vides, que només les estúpides s'embarassen, etc, etc, etc. Però tampoc no va faltar qui va dir que això succeïa perquè així ho desitjaven alguns i que és bonic ser pares joves. Tot just llavors vaig comprendre la complexitat del fenomen. Per tant, l'embaràs a l'adolescència és conseqüència de la falta de responsabilitat dels joves en l'exercici de la seva sexualitat o hi ha altres raons com ara ser un mitjà per accedir al món dels adults?

Per contestar a aquesta pregunta va ser necessari investigar les motivacions, valors i raonaments dels membres d'aquest grup d'edat. La manera d'endinsar-me en les seves diferents maneres de pensar va ser a través de

la investigació de les seves representacions socials, manifestades a través de les opinions i sentit comú utilitzats quan relataven històries sobre el tema. Basant-me en aquest principi, vaig considerar que la millor manera d'accedir a aquestes representacions era mitjançant l'anàlisi del discurs i la semiosi, ja que és a través del llenguatge i les representacions gràfiques que les persones transmeten llurs maneres de veure el món.

Antecedents

D'acord amb estudis històrics hom sap que a l'antiguitat el cicle vital humà considerava tres etapes de vida: la infància, la maduresa i la vellesa. El pas de la infància a la maduresa es duia a terme, o bé a partir de rituals de tipus religiós, o bé mitjançant la incorporació dels joves (homes i dones) a les activitats productives, per donar pas a partir d'aquí al matrimoni i la criança dels fills. Aquest model ha estat objecte d'estudi en múltiples societats de

diversos països i distintes èpoques i se n'ha trobat l'existència en totes elles. Els rituals, al seu torn, han sofert una sèrie de transformacions al llarg dels segles sense que hagin desaparegut del tot.

De fet, a Mèxic existeixen encara moltes comunitats que els practiquen com a part dels seus costums, principalment en les comunitats rurals i populars. Però Mèxic no sols està representat per aquestes comunitats, sinó que també compta amb grans centres urbans, als quals arriba diàriament una enorme quantitat de migrants de tot el territori, amb la finalitat d'incorporar-se a les activitats productives, que porten les seves famílies a la recerca de millors condicions de vida i que s'assenten i incorporen els estils de vida de la ciutat, sense deixar de reproduir la seva pròpia cultura.

Plantejo aquí la hipòtesi que l'embaràs a l'adolescència es presenta com una manera de passar de la infància a l'edat adulta per part de dones que, a

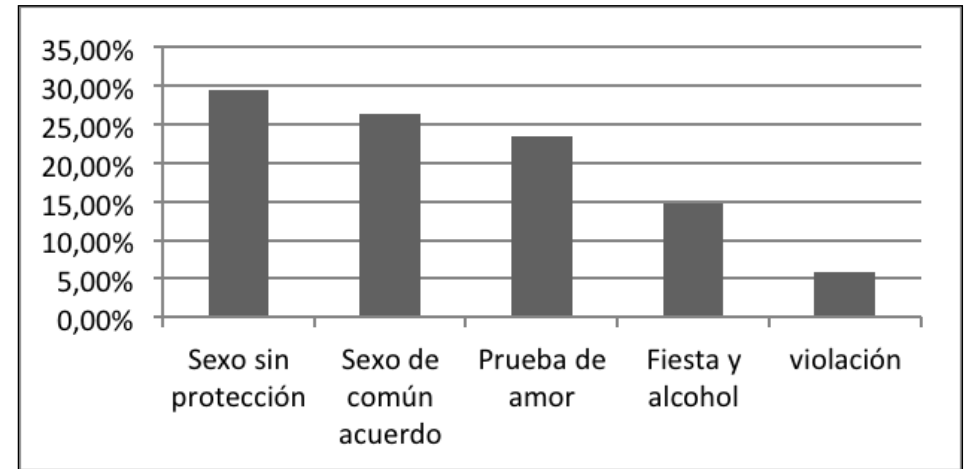
causa de les característiques psicosocials de la seva família, perceben que no rebran el recolzament emocional i econòmic del nucli familiar per realitzar estudis professionals. Aquestes dones, però, no podran disposar del seus diners ni del seu temps i el seu espai mentre romanguin filles de família, per la qual cosa l'embaràs i/o l'eventual matrimoni són les úniques vies per a la seva emancipació, o bé per capturar novament l'atenció dels seus i obtenir el recolzament que ofereix una xarxa social per continuar el seu desenvolupament personal. Trobem, llavors, que les xarxes socials es fan més complexes perquè les famílies comencen a tenir ramificacions amb membres de diferents generacions i una sola residència, perdent d'aquesta manera el model de família nuclear que, de acord amb el discurs ideològic present durant tot el segle XX, era aquell que es considerava com el natural i original, desestimant els canvis i qualificant d'anormal qualsevol altre

tipus de família, però que encara mostra la seva vigència i productivitat.

Per a la realització d'aquest estudi es van recollir 34 dibuixos i 34 històries elaborades per un grup igual de noies, alumnes de segon semestre de la carrera d'Assistent Directiu el mes de febrer de 2010. L'objectiu va ser que les joves representessin amb els propis dibuixos i les pròpies paraules, les seves idees respecte de l'embaràs a l'adolescència. Aquests materials es van agrupar en dos corpus discursius per tal d'identificar el que elles coneixien sobre el tema: les històries conformaren el corpus discursiu per llur naturalesa verbal-escrita i els dibuixos continguts a cada text varen ser considerats com el corpus semiòtic, en l'entesa que la semiosi es refereix a la comunicació per mitjà dels signes. (Per qüestions d'espai en aquest article només es presenten els resultats obtinguts de l'anàlisi de les històries).

En general, l'extensió de les històries va ser de mitja quartilla o una

Motiu de l'embaràs a l'adolescència

mica més, amb un cos format per inici, desenvolupament i final, escrit en tercera persona. Dins de cada història va ser possible detectar cinc actors socials que prenen la paraula en diversos moments: la protagonista, el xicot, la parella, els pares i els amics. Els eixos analítics trobats per mitjà de l'anàlisi del discurs mostren els valors, actes, successos i les decisions que les participants ofereixen en els seus relats i es presenten en forma de pregunta per destacar les definicions contextuais necessàries per comprendre els missatges ocults en cadascun dels relats.

Quin és el motiu de l'embaràs a l'adolescència?

El primer motiu, com es pot apreciar al gràfic, es refereix al sexe sense protecció, que les participants expliquen com una decisió de no usar mètodes anticonceptius perquè pensen que no passarà res; a la promesa de matrimoni; a la falta i disposició per aconseguir algun tipus de mètode anticonceptiu, i a l'ús de mètodes naturals com són el mètode del calendari i el *coitus interruptus*.

El segon motiu correspon al sexe de comú acord, acord que es dona entre

els membres de la parella perquè consideren que en el prometatge el sexe forma part de la relació, i en el qual estan implicats la curiositat, el desig d'experimentació i l'aprenentatge.

El tercer motiu mostra la pressió que les noies reben de les seves parelles perquè consentin el sexe coital, la qual cosa s'identifica com a "la prova d'amor". Es tracta d'un procés de convenciment utilitzant el xantatge, de manera que les joves se senten compromeses a accedir davant l'amenaça que la relació de prometatge es doni per acabada.

El quart motiu es refereix al que passa a les reunions de joves, en les quals s'abusa de l'alcohol i les drogues, la qual cosa provoca un relaxament de les normes morals, disminueixen les inhibicions i les noies s'entreguen sexualment a coneguts i desconeguts en un intent de sentir-se part del grup i obtenir posicions socials de major jerarquia.

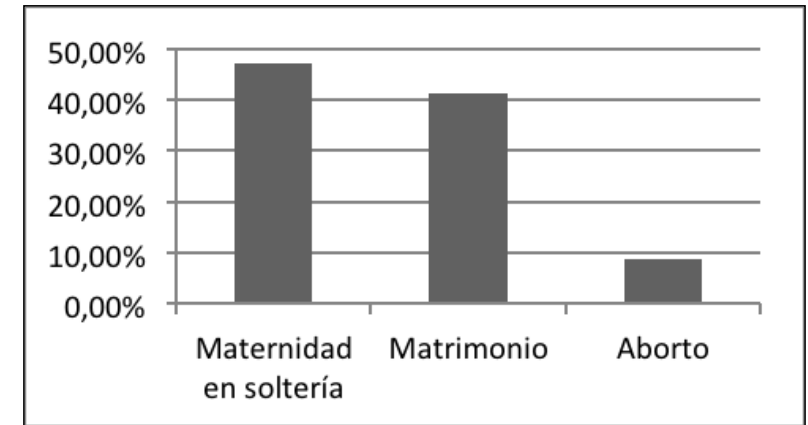
El cinquè motiu és el que fa referència als casos de violació, en el qual

les participants indiquen que són sotmeses per mitjà de la violència verbal i física.

Com s'enfrontava la situació?

La segona categoria correspon a les circumstàncies que les noies hauran de manejar una vegada es corrobora l'embaràs. Les participants van mencionar tres maneres de fer-hi front; la primera és la maternitat en solteria, recolzada o no pels pares de la noia. És interessant observar que les estudiants mostren un grau elevat del sentit de la responsabilitat, al·legant que si en realitat existeix algun culpable, definitivament no és el bebè, per la qual cosa assumeixen una actitud estoica, potser fins i tot de sacrifici, abans de ni tan sols pensar en una altra manera de resoldre la situació de la maternitat adolescent.

La segona és el matrimoni, o sigui, quan una vegada que la noia li comunica a la seva parella que està embarassada, aquest respon amb un

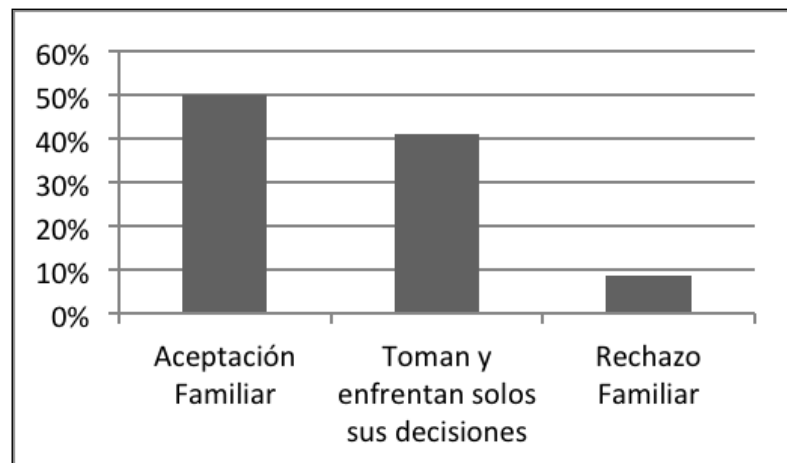
Com s'enfronta la situació?

oferiment de matrimoni. Malgrat tot, les històries no sempre tenen un final feliç, ja que les escriptores reconeixen que no necessàriament existeix l'amor i el convenciment que el matrimoni és el millor, però manifesten la seva tranquil·litat perquè comptaran amb el recolzament econòmic, emocional i presencial de la seva parella.

Una tercera opció és l'avortament, que les noies practiquen principalment com a conseqüència de la pressió social, tant de la seva parella com dels pares de la jove. En general, es fa pàl·lid el rebuig per aquesta alternativa,

una raó potser per la qual va ser tan poc mencionat. Així mateix, en les històries la protagonista queda emocionalment afectada per la falta de recolzament, tant dels seus pares como de la seva parella. A més, ella no és qui pren la decisió, sinó que es deixa convèncer per aquells que són significatius a la seva vida.

Reacció de l'entorn familiar

Com es comporta l'entorn familiar?

A més dels motius de l'embaràs a l'adolescència i la manera com aquestes adolescents el resolen en les seves narracions, vàrem trobar un altre aspecte recurrent en gairebé totes les històries: la presència i la força de la família en la presa de decisions. La primera fa referència a l'ajut que les adolescents creuen que rebran en cas de veure's en una situació d'embaràs adolescent. El fet que en 17 històries (50%), es mencioni que els pares les ajuden a enfrontar la maternitat adolescent, probablement indica que aquesta conducta l'han observada en repetides ocasions en els seus nuclis familiars i, per tant, esperen que es repeteixi en l'hipotètic cas que elles visquessin aquesta situació.

D'acord amb el que elles mateixes relaten, els pares les amonesten, les renyen, però finalment les ajuden, tant en el cas de la maternitat en solteria com en el cas del matrimoni, ja que en ser menors d'edat no compten amb

ingressos per enfrontar el pagament d'un habitatge i la manutenció de la nova família. Una altra de les respostes és contrària a l'anterior, és a dir, indica situacions en les quals no compten amb l'ajuda de la família parental i per tant busquen maneres de tirar endavant sense aquest ajut. Són 14 les històries on no es fa referència a l'ajuda de les famílies parentals, corresponent al 41.2% dels casos. No queda clar si va ser per la manera com van elaborar el seu discurs o si en realitat aquestes noies saben que efectivament no sempre es pot comptar amb ajuda externa per tirar endavant. Finalment, també vàrem trobar tres històries (8.8%) en les quals explícitament parlen d'un rebuig familiar davant l'embaràs adolescent. En dues d'elles, les noies parlen d'abandonament i en la tercera es menciona l'avortament, que la noia viu amb un rebuig cap a la seva situació particular. Cal fer notar l'escàs percentatge de rebuig familiar que les noies conceben a les seves històries, la qual

cosa fa suposar que les experiències de vida que han tingut s'acosten més cap a la incorporació del nou ésser a la família materna que a altres fenòmens com l'avortament i l'adopció.

Per què no van utilitzar mètodes anticonceptius?

Els mètodes anticonceptius, tema íntimament lligat a la primera categoria que dóna compte dels motius de l'embaràs, tal com hem mencionat anteriorment, les noies els coneixen però no els utilitzen a causa de la improvisació i que la iniciació a la vida sexual activa no està vinculada amb la prevenció de l'embaràs, ni molt menys de les malalties de transmissió sexual. Les raons van des de la decisió de no usar-los fins a la falta de temps i disposició per utilitzar-los. Elles saben com funcionen aquests mètodes i desitjarien tenir-los a la mà, de la mateixa manera que pensen que les seves parelles seran els qui portin la iniciativa o que es donarà l'espai i el temps per

discutir-ne el tipus i l'ús. Tanmateix, reconeixen que les circumstàncies no són propícies per al diàleg. És per això que aquelles que els mencionaren, varen indicar que no els van utilitzar i la resta ni tan sols en fan referència.

Quina és l'actitud del protagonista masculí davant de l'embaràs de la seva parella?

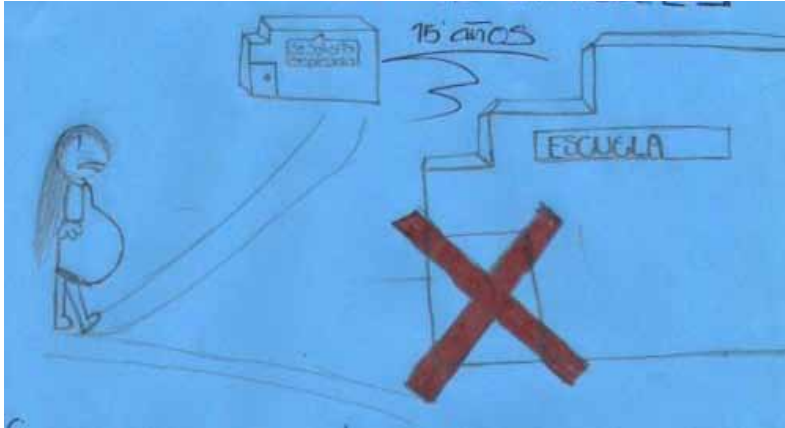
Les participants indiquen que són els xicots els qui busquen insistentment els encontres sexuals, però que alhora no utilitzen cap mena de protecció anticonceptiva, ja sigui per les circumstàncies en què té lloc l'encontre sexual, o bé per les raons exposades a la primera categoria. Igualment, la resposta dels nois davant la presència d'un embaràs pot ser en tres sentits: l'oferta de matrimoni una vegada es coneix l'embaràs, la pressió perquè la noia practiqui un avortament, o l'allunyament tan bon punt s'assabenten de l'embaràs, al·legant que el tema no és de la seva incumbència.

Les adolescents són incapaces de prendre decisions?

Solament en 8 casos (23.5%), les participants van indicar indecisió o dubte, ja sigui respecte a tenir relacions sexuals, com respecte a què fer amb l'embaràs ja present.

En el decurs dels seus relats, les noies indicaren que, si bé hi ha moments de dubte, elles no es queden paralitzades molt de temps, donat que hi ha molts esdeveniments en els quals han d'intervenir: si acceptaran tenir relacions sexuals, si utilitzaran anticonceptius, comprovar si de veritat estan embarassades, parlar amb la

seva parella, parlar amb els seus pares, etc.

Només les adolescents enamorades queden embarassades?

Aquesta pregunta és pertinent en la mesura que moltes revistes, telenovelles i pel·lícules mostren joves que, fruit del seu enamorament, deixen de banda totes les recomanacions i la informació amb què compten i s'entreguen a l'amor sense pensar en les conseqüències. Les històries analitzades en aquest estudi mostren un altre panorama lligat a les causes de l'embaràs, ja comentades, donat que sols

el 38.2% (13 històries) fan referència a l'amor.

És probable que l'altre 61.8% de les adolescents tinguin vida sexual activa sense que existeixi un enamorament, ja que no el mencionen. Això sembla suggerir que els adolescents tenen relacions sexuals més aviat amb fins exploratoris, d'aprenentatge, de status o de sotmetiment, que no pas com una manifestació d'amor com ho proclamen les novel·les roses.

Està present la violència a la vida sexual activa de les adolescents?

La resposta és afirmativa i dona indicis del grau de violència al qual s'exposen les noies en les seves relacions de parella, ja que tal com hem reportat a l'apartat dedicat als motius de l'embaràs, hem trobat un 23.5% relacionat amb la prova d'amor, un 14.7% relacionat amb el sexe producte d'una intoxicació alcohòlica i/o farmacològica, i un 5.9% relacionat amb la violació, que dona un total de 44.1% de casos

en què la violència està present. Les històries descriuen altes dosis de violència encoberta, davant la qual elles responen més per evitació i/o escapament. D'acord amb les seves experiències, els nois apliquen la violència per a l'obtenció de poder i reconeixement envers l'exterior de la relació, en una primera instància; en un segon moment, les tornen a violentar quan les abandonen davant la imminència de l'embaràs.

De quina manera conclouen les seves històries les participants?

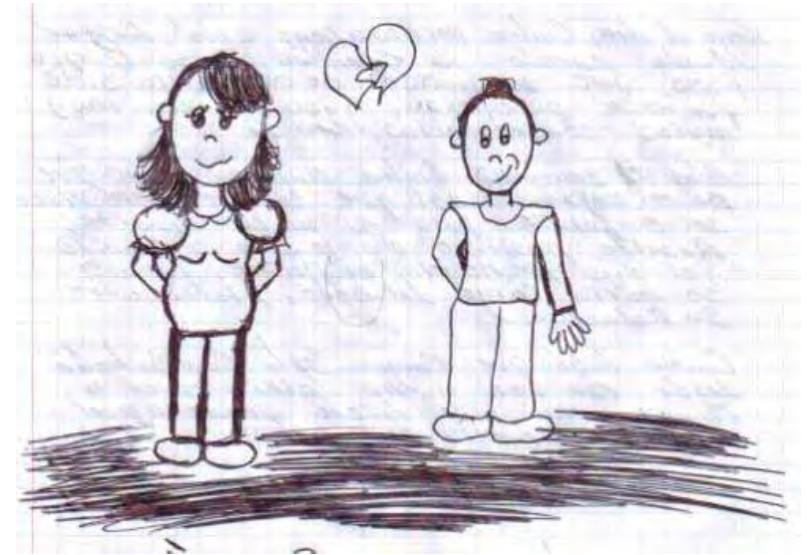
Com hem indicat anteriorment, cadascuna d'aquestes històries està estructurada amb un principi, un desenvolupament i un desenllaç. Aquest desenllaç és interessant perquè conté elements de frustració, tristesa i penediment, tot i que també hom troba finals feliços, no sense un toc agredolç, la qual cosa ens fa pensar en una perspectiva més que realista de la vida que els espera si arriben a tenir un

embaràs adolescent. Elles saben que hi haurà molt dolor i que el seu projecte de vida farà un gir de 180 graus, impedit-los complir amb l'expectativa de viure una solteria sense complicacions. Però, ahora, és la porta d'entrada a un món adult que les portarà a assumir noves responsabilitats i també a adquirir altres drets.

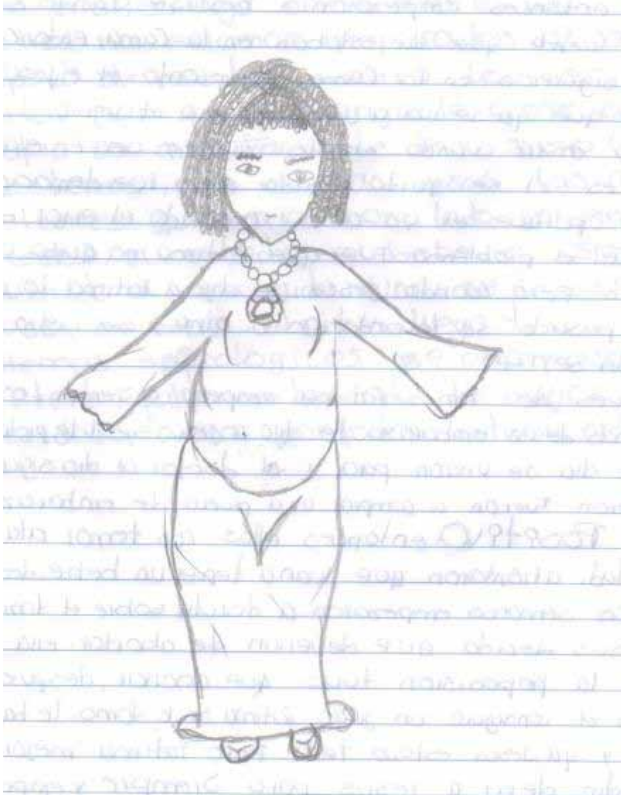
Per la manera en què les participants conclouen les seves històries, es pot percebre que elles consideren que estaran millor amb els seus pares que amb les seves parelles, ja que tot i que siguin feliços hi haurà tota una sèrie de restriccions que els impedirà seguir comportant-se com a adolescents, seran considerades ja com a adultes, amb més responsabilitats i tasques a realitzar, i això els resulta una mica incòmode, mentre que quan són mares solteres compten amb el recolzament de la seva família per a la criança del bebè, tant en termes econòmics, com pel que fa a la cura i educació del fill. Així mateix, sembla no existir molt

d'interès a formar una família amb un company que no compleix l'ideal que s'havien forjat, a qui no estimen i que només per raons circumstancials és el pare del seu fill.

Si l'embaràs a l'adolescència té un sentit simbòlic de ritual de pas, no totes les participants l'assumeixen de bon grat. De les 34 històries, a 13 d'elles (38.2%) les noies accepten el seu nou status, l'assumeixen i admeten que es comportarien en conseqüència amb el seu nou rol. 12 de les participants experimenten penediment (35.3%), sigui pel fet d'haver-se practicat un avortament o perquè el seu fill els impedirà mantenir el mateix estil de vida, en vista que les responsabilitats són moltes i elles no se senten molt segures de poder abastar-les amb èxit. Aquestes dades ens permeten inferir que elles sí compten amb informació del que la societat espera d'elles, la seva presència en el nivell mitjà superior indica que desitgen comptar amb una millor educació i capacitació, perquè això re-

presenta la possibilitat d'un nivell de vida diferent al que tenen actualment, generalment amb escassos recursos, amb pares i mares obrers i/o empleats de l'àrea de serveis. Altres participants, quatre d'elles (11.8%), són molt dependents del que passa al seu entorn, per la qual cosa deixen de banda els propis desigs i accepten les circumstàncies, qualssevol que siguin, per tal de ser aprovades i acceptades en el seu grup social. Les quatre restants (11.8%), van acabar les seves histò-

ries amb una moralitat o recomanació, no es van involucrar directament amb la narració i veuen la circumstància de l'embaràs a l'adolescència des d'una sana distància que els permet d'albirar el que pot ocórrer més endavant.

Les dades obtingudes indiquen que almenys 21 de les noies serien capaces d'assumir adequadament el can-

vi de status i donar-li a la seva vida un sentit satisfactori que les portaria a enfrontar les vicissituds de la vida amb condicions adaptatives. Mentre que les altres 12, en no estar convençudes d'haver fet el correcte, segurament tindrien problemes emocionals i de conducta en el futur si visquessin unes circumstàncies com les que s'estudien en aquest treball.

Conclusions

Passar a ser considerat una persona adulta pot portar molts anys, principalment si s'elegeix el camí de l'estudi, perquè requereix d'invertir almenys 12 anys a partir de la instrucció primària, si s'estudia una carrera tècnica. Si s'elegeix una llicenciatura o un postgrau, llavors el període s'allarga molt més enllà dels 16 o 17 anys de vida. Moltes famílies no estan en condicions de realitzar aquesta inversió a llarg termini, sobretot si són diversos els fills en edat estudiantil, per la qual cosa un embaràs adolescent pot servir

com a vàlvula d'escapament a la pressió econòmica dels pares. D'aquí ve el recolzament que les participants saben que existeix per part dels seus progenitors. En deixar d'estudiar, ajudaran a casa amb les tasques domèstiques, o aniran a viure amb la família del pare de la criatura, deixant de ser així una càrrega econòmica. D'aquesta manera l'embaràs a l'adolescència compleix una funció social principalment entre els nivells d'escassos recursos.

Aquesta situació es reproduïx a cada generació i és reforçada pels ensenyaments religiosos que mantenen el discurs de "Sí a la vida" i "No a l'avortament". Si repassem les històries de les participants trobarem la idea que l'avortament és dolent, no expliquen el perquè, però estan convençudes que no recorrerien a aquest recurs en cap circumstància, llevat que siguin obligades, ja que quan ho fan resten amb una sensació de buit, culpa i penediment molt difícil de superar. A part que per avortar cal acudir a les institu-

cions de salut acompanyada del pare o tutor de la menor, la qual cosa fa que l'assumpte esdevingui molt complicat. Per això, consideren que parlar amb les seves parelles i els seus pares és la millor opció, tant per als adolescents com per al bebè que ve en camí.

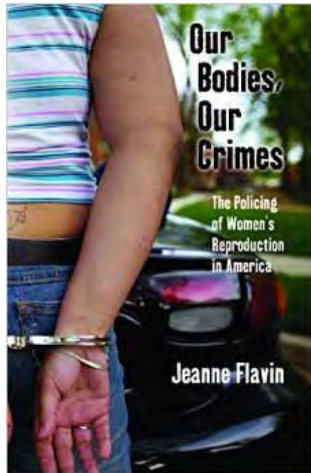
Com a conclusió puc dir que durant l'adolescència, els joves (nois i noies) manifesten una sèrie de conductes encaminades a posar-se a prova ells mateixos, per la qual cosa tendeixen a posar en dubte l'autoritat dels seus pares i en casos extrems a ser francament desobedients. Els pares interprenen aquestes actituds com a rebel·lia i desafiament, la qual cosa provoca que en algunes ocasions els amenacin amb treure'ls de l'escola, posar-los a treballar o, en el pitjor dels casos, expulsar-los de la llar parental. D'aquí ve el temor que tenen moltes adolescents d'acudir als seus pares per demanar ajuda i practicar un avortament. El tema de la sexualitat, tot i que ja s'aborda amb més llibertat en

el context familiar, encara s'enfronta amb obstacles a la pràctica, donat que els pares enfoquen els seus esforços a promoure l'abstinència, més que no pas a portar a terme la reflexió i planificació d'un projecte de vida i només mencionen de passada l'ús dels mètodes anticonceptius.

Com es pot apreciar en aquests resultats, les representacions socials de l'embaràs a l'adolescència d'aquestes noies estan relacionades amb el gènere, el poder, la violència i els ritus de pas, és un fenomen complex que no sols es manifesta com a resultat de la ignorància i l'escassetat de recursos econòmics en les famílies parentals, sinó que hi intervenen tots els elements discursius als quals han estat exposades, d'aquesta manera s'han format opinions específiques al respecte que, tanmateix, poden variar davant la presència de nova informació i noves experiències, i aquí és on podem apreciar la presència de l'objectivació i l'ancoratge.

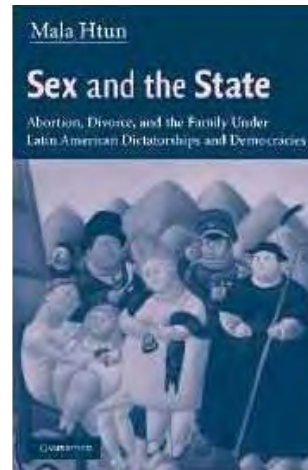
Mentre que l'objectivació és molt profunda i poc canviant, s'observa que l'ancoratge està en constant moviment, incorporant i descartant elements per fer-lo més funcional, d'acord amb la informació que permanentment reben tant dels seus iguals com d'altres emissors. L'anàlisi de les històries mostra que l'ús del llenguatge, els discursos i la comunicació entre persones reals posseeixen dimensions intrínsecament cognitives, emocionals, socials, polítiques, culturals i històriques. Els actors socials i, per tant, també els usuaris del llenguatge, s'involucren en el text i en la parla alhora com a individus i com a membres de variats grups socials, institucions, persones, etc. Si actuen en tant que membres d'un grup, és llavors el grup qui actua a través de cadascun dels seus membres.

PER LLEGIR

J. Flavin (2009)
Our Bodies, Our Crimes: The Policing of Women's Reproduction in America
 New York: New York University Press

La intensitat de governar la capacitat reproductiva situa la salut de les dones i els drets humans en un gran perill. Dones pobres són pressionades cap a l'esterilització. Les dones addictes a drogues il·legals s'arrisquen a ser arrestades per portar el seu embaràs fins al final. Les Corts, el sistema de protecció de menors i les lleis reforcen el fracàs de les agències per reorganitzar els esforços adreçats a les dones maltractades o empresonades perquè puguin tenir cura dels seus fills. Les dones a la presó són subjecte de pràctiques inhumanes, com posar-los grillons durant el part i una cura prenatal pobre. La criminalització de certs processos i regulació dels qui gestionen els avortaments, encara impedeixen l'accés de les dones a un avortament segur i privat.

Htun, M. (2003)
Sex and the State: Abortion, Divorce, and the Family under Latin American Dictatorships and Democracies
 Cambridge: University Press

Avortament, divorci i família: com l'Estat va decidir sobre les polítiques públiques a les àrees d'Argentina, Brasil i Xile durant l'últim terç del s.XX? Els tres països, que van transitar des de la democràcia fins a formes de govern autoritàries i després un altre cop a la democràcia, confronten l'aparició dels moviments feministes, els canvis socials i el poder de l'Església Catòlica.

Urteaga, M. (2011)
La construcción juvenil de la realidad: Jóvenes mexicanos contemporáneos
 Mèxic: UAM, Juan Pablos Editor

Aquest llibre és, tal com adverteix el títol, una obra d'investigació de l'antropologia social que reflecteix la línia de treball que ha desenvolupat Maritza Urteaga des de fa més de vint anys, i la plataforma crítica de la qual gira entorn de la joventut i les societats contemporànies. La densitat de les seves línies radica en la vasta fonamentació amb què compta l'autora, ja sigui com a estat de l'art o com per les consideracions pròpies extretes d'altres obres seves que permeten el recorregut gairebé guiat pels diferents moments i escenaris d'una qüestió inicialment irreconciliable: la imatge d'allò juvenil s'imposa des dels mateixos actors transitoris que la defineixen?, d'una institucionalització per part seva?, o des del poder en oposició?

PER VEURE...

Juno
Dirigida per
Jason Reitman
EE.UU., 2007
92 min.

Juno Macguff té 16 anys i és, segons els adults, més intel·ligent del que li convé. És enginyosa, culta, observadora i, sobretot, sarcàstica. Aquest sarcasme no és més que una cuirassa per amagar les seves pors i dubtes. Arran de la relació amb un company de classe, es queda embarassada. I, com que ell es desentén del problema, Juno pren una decisió que compta amb l'aprovació de la seva família: tindrà el nen i el lliurarà en adopció. Després haurà de trobar uns pares adoptius adequats. Mark i Vanessa semblen els pares ideals. Però resulta que Mark i Juno comparteixen massa afeccions i semblen entendre's molt bé des del principi. (FILMAFFINITY)

Precious
Dirigida per
Lee Daniels
EE.UU., 2009
105 min.

Clareece 'Precious' Jones (Gabourey Sidibe) és una adolescent negra i obesa de Harlem, la mare de la qual (Mo'Nique) la maltracta constantment. No sap ni llegir ni escriure i, quan es descobreix que està embarassada, és expulsada de l'escola. A pesar de tot, la directora del centre la inscriu en una escola alternativa perquè intenti encarrilar la seva vida. La nova professora (Paula Patton) és la primera persona que confia en Precious i la tracta amb respecte. (FILMAFFINITY)

Los chicos de mi vida
Dirigida per
Penny Marshall
EE.UU., 2001
128 min.

Bev és una noia intel·ligent que somnia amb anar-se'n a Nova York i arribar a ser escriptora; però, al mateix temps, és la típica adolescent voluble, rebel i boja pels nois. En una festa coneix en Ray, un noi no gaire despert i, pocs mesos després, ambdós es queden bocabadats en assabentar-se de l'inesperat i involuntari embaràs d'ella. (FILMAFFINITY)

La que hemos armado
Dirigida per
John G. Avildsen
EE.UU., 1988
90 min.

Stan i la que és la seva noia des de fa temps, Darcy, estan a punt d'acabar el curs i tenen previst continuar els seus estudis en bones universitats, però els seus plans es veuen alterats quan descobreixen que Darcy està embarassada. La mare de la noia, a causa de la pròpia experiència, no vol que neixi. (FILMAFFINITY)

Perfume de violetas, nadie te oye
Dirigida per Maryse Sistach
Mèxic, 2000
90 min.

Embarazada a los 16
Docu-reality de la MTV

Embarazada a los 16 és un docu-reality en el qual podem conèixer en profunditat el que significa ser mare adolescent. Nous episodis, noves mares adolescents i els problemes, preocupacions i reptes als quals han de fer front. Maddy, Autumn, Millina, Arianna, Summer, Karley, Aleah, Jazmin, Jordan, Savon, Courtney i Savannah ens ensenyaran les seves vides molt de prop. Des de Jordan, la noia popular de l'institut que es queda embarassada i acaba al carrer, fins a Karley, la jove que dona a llum bessons i que, després d'innombrables baralles amb el pare dels bebès, no sap si aquest l'ajudarà a criar-los.

A todo Corazón (Telenovel·la)
Dirigida per Luis Manzo
Veneçuela, 1997
120 episodis

A todo corazón és una telenovel·la juvenil veneçolana produïda per Laura Visconti Producciones para Venevisión i distribuïda internacionalment per *Sky Quest Television*. Va ser emesa el 1997, dirigida per *Luis Manzo*. La sèrie tracta els errors dels adolescents i les seves conseqüències, en relació al sexe, l'embaràs etc... També la vida quotidiana dels adults i els seus desencerts. A més intervenen altres personatges a través de la sèrie. Es considera una de les sèries juvenils de més èxit de tots els temps, transmetent-se a gran part d'Amèrica Llatina obtenint un èxit aclaparador entre la joventut d'aquella època. La sèrie va significar el debut de la majoria dels actors, com és el cas de Delgado, Martínez, Espino i Baptista.

Lo que llamamos las mujeres
(Telenovel·la)
Episodi – Adolescentes embarazadas
Dirigida per Alberto Cervantes, Carlos Guerra *et al.*
Mèxic, 2001

Lo que llamamos las mujeres és un melodrama unitari produït per TV Azteca amb més de 10 anys a l'aire. Creat per Elisa Salinas, ens mostra les problemàtiques a les quals s'enfronten les dones a la seva vida quotidiana i s'intenta una alternativa de solució per a cada situació. És un dels programes més populars de la cadena Tv Azteca i actualment se segueix transmetent amb una gran acceptació. En el seu elenc han desfilat alguns dels més importants actors del teatre, el cinema i la televisió. També ha estat punta de llança per a molts actors joves que inicien la seva carrera. A l'actualitat, la productora executiva és Alicia Carbajal, qui amb una enorme passió, ha portat aquest programa a altres instàncies amb temes més actuals i polèmics.

Basada en fets reals, narra la història de Yessica i Miriam, dues adolescents de la ciutat de Mèxic que inicien una amistat profunda a la secundària en el barri de Santo Domingo. A pesar que provenen de dos ambients familiars oposats, se senten atretes entre si per la mutual soledat en què es troben. Yessica és forta i lluitadora, però prové d'un món hostil, amb una mare infeliç i despreocupada, un padrastre que la rebutja i un germanastre que la ven al millor postor. Al seu torn, Miriam viu en un univers d'innocència creat per l'instint maternal d'Alícia. Tot i ser diferents, les noies comparteixen jocs, maquillatges i perfums. Tanmateix, a partir que Yessica és violada, la seva relació es torna sospitosa als ulls dels altres. Alícia alerta la seva filla sobre Yessica, sense saber que amb la seva actitud impulsarà la tragèdia. (FILMAFFINITY)

Amar te duele (Amarte duele)
Dirigida por Fernando Sariñana
México, 2002
105 min.

Renata (Martha Higareda) pertany a una família de l'alta societat mexicana. Ulises (Luis Fernando Peña) és pobre, i treballa amb el seu pare al mercat. Els dos joves s'enamoren en un centre comercial, però aquest idil·li adolescent es troba amb el rebuig de les seves famílies i amics... (FILMAFFINITY).

Teen Mom
Docu-reality de la MTV

Teen Mom ens mostrarà el primer any de maternitat de les adolescents que ja vàrem conèixer a 'Embarazada a los 16'; no serà fàcil, ja que hauran de lidiar amb els problemes que comporta ser una jove mare: matrimoni, adopció, cites, relacions personals, familiars, la universitat i el treball...

SOBRE L'AUTORA DELS TEXTOS

Sóc llicenciada en Psicologia per la Universidad Nacional Autónoma de Mèxic (UNAM) i llicenciada en Etnologia per l'Escuela Nacional de Antropología e Historia (ENAH).

El meu interès des de sempre ha estat centrat en els joves als quals he seguit, observat, escoltat, analitzat i estudiat durant molts anys, la qual cosa ha culminat en un estudi sobre l'embaràs a l'adolescència que va merèixer Menció Honorífica per part del jurat durant el meu examen professional per optar al títol de Llicenciada en Etnologia a l'Escuela Nacional de Antropología e Historia. Als inicis del meu exercici professional com a psicòloga, vaig treballar durant quatre anys com a psicoterapeuta infantil a la Dirección General de Higiene Escolar que pertany a la Secretaría de Educación Pública (SEP), realitzant diagnòstic i tractament de trastorns del desenvolupament infantil a mitjançant Teràpia del Joc, Teràpia de Llenguatge, Recolzament Psicopedagògic i Psicoteràpia Familiar.

Fundadora del mòdul de Salut Mental al Centro de Salud Comunitaria "Dr. David Fragoso Lizalde", de la Secretaría de Salud (SSA) que durant sis anys vaig dirigir realitzant diagnòstic i tractament de trastorns emocionals, del desenvolupament infantil, de parella, de família i de l'adolescència. A més de participar a l'*Organización, Coordinación y Aplicación de programas de Educación para la Salud Comunitaria; Supervisión y Evaluación del Desempeño de la Enfermera y la Trabajadora Social Comunitarias*, així com en la capacitació del personal mèdic i paramèdic en àrees de la gestió psicoterapèutica del pacient ambulatori.

Posteriorment i durant sis anys vaig ser Coordinadora d'Acadèmies en el Campus Xochimilco de la Universidad del Valle de Mèxic (UVM) en el qual em vaig encarregar de la supervisió del desenvolupament de la docència per al seguiment dels programes d'estudi establerts per les institucions incorporants (UNAM i SEP) i la correcta aplicació del *Reglamento de Evaluación del Aprendizaje*.

Des de l'any 2000 fins ara, he estat orientadora educativa i he impartit classes al Colegio Nacional d'Educación Profesional Técnica (CONALEP), la Universidad Tecnológica de México (UNITEC) i l'Escuela Nacional de Antropología e Historia (ENAH), així com en altres institucions del nivell mitjà superior en les àrees del desenvolupament d'habilitats del pensament, l'administració i la metodologia de la investigació. He dirigit diverses tesis i he participat com a sinodal en diferents exàmens professionals.

NOTÍCIES AFIN

Presentació pública del projecte de recerca sobre homes cuidadors

El passat 10 de març, a l'auditori Cosmocaixa-Barcelona, va tenir lloc l'acte de presentació pública dels projectes seleccionats a la convocatòria RecerCaixa 2014. Un d'ells és el projecte liderat per Dolores Comas d'Argemir Cendra (Universitat Rovira i Virgili) i Diana Marre Cifola (Universitat Autònoma de Barcelona), membres del grup AFIN, titulat *Homes cuidadors. Reptes i oportunitats per reduir les desigualtats de gènere i afrontar les noves necessitats de cura*.

Aquesta investigació planteja abordar les causes de la desigualtat entre homes i dones des de la seva posició diferencial respecte als treballs de cura, que incideixen negativament en la trajectòria laboral de les dones, salaris, categories laborals, tipus de jornada i pensions de jubilació. L'objectiu principal és identificar les barreres culturals (les construccions de gènere) i d'oportunitats (la millor situació dels homes en el mercat de treball i la precarietat de les ocupacions vinculades a la cura) que obstaculitzen la

implicació dels homes tant al treball de cura no remunerat com al remunerat.

Continua "L'aperitiu del dijous als seminaris AFIN"

El cicle de seminaris de periodicitat setmanal iniciat el 19 de febrer ha continuat durant el mes de març amb les següents temàtiques: *La metodologia dels itineraris comentats al context de l'adopció*, presentat per Diana Arias (UB/ grup AFIN); *Apropiació de nens i sostracció de bebès a Espanya: Por, secret i estat d'excepció*, a càrrec de Diana Marre (UAB/ Grup AFIN); *Antropologia i Política*, seminari impartit per Dolores Comas (URV/ Grup AFIN); i per últim, *Entenent els fluxos de la demanda de l'adopció transnacional*, ofert per Beatriz San Roman (UAB/ Grup AFIN).

La proposta per l' abril és la següent:

- *Reptes i estratègies d'organització de la cura a Catalunya: (re)organització o reproducció de desigualtats?* Mireia Roca (UAB/ Grup AFIN). 9 d'abril 2015.
- *Afrontant l'arribada dels fills/es adoptats a l'adolescència: Competències familiars i recolzament de l'entorn.* Tomasa Báñez (UB/ Grup AFIN). 16 d'abril 2015.
- *El desig de tenir fills/es.* Bruna

Álvarez (UAB/ Grup AFIN). 23 d'abril 2015.

- *Anàlisi de dades etnogràfiques amb Dedoose.* Antonia Arreciado i Paola Galbany (UAB/grup AFIN). 30 d'abril 2015.

PRIMAVERA 2015

TALLERS AFIN PER A FAMÍLIES ADOPTIVES*

Què són els Tallers AFIN?

Els Tallers AFIN es plantegen com un espai on compartir experiències i reflexions a partir de les vivències de les famílies, la investigació i la pràctica professional. L'objectiu fonamental és trobar estratègies que potenciïn les capacitats de fills/es, mares i pares, la seva seguretat emocional, el seu sentiment de pertinença, la seva autonomia i el seu benestar.

Es treballa en grups reduïts (entre 5 i 12 persones), amb la finalitat d'aconseguir un entorn segur i confidencial, on cadascú pugui expressar-se lliurement i rebre un acompanyament personalitzat.

Els tallers estan coordinats per:

- Beatriz San Román. Doctora en Psicologia i autora dels llibres *La aventura de convertir-se en família* i *Adopción y escuela*.
- Diana Marre. Doctora en Antropologia que porta més d'una dècada dedicada a l'estudi de les adopcions des d'una perspectiva crítica i oberta a la diversitat.
- Chandra Kala Clemente. Antropòloga, nascuda al Nepal i adoptada per una parella catalana el 1998.

Com apuntar-se?

Per reservar la teva plaça o sol·licitar més informació, escriu-nos a gr.afin@uab.cat. Els tallers s'imparteixen en diferents dates, llocs i horaris. No t'oblidis assenyalar-nos el codi que has escollit.

Les places són limitades i es respectarà rigorosament l'ordre d'inscripció.

El preu de cada taller de tres hores és de 50 € per pers. (70 euros per parella i 42 euros per a monoparentals).

* Els tallers AFIN estan parcialment subvencionats pel Grup d'Investigació AFIN amb el suport del Ministeri d'Economia y Competitivitat, dins del projecte *Adoptions and fosterages in Spain: tracing challenges, opportunities and problems in the social and family lives of children and adolescents* (CSO2012-39593-CO2-001).

Parlar dels "orígens": el lloc de la família de naixement

Com integrar la família de naixement en el relat vital de les persones adoptades i en la vida familiar? Confon als nens i a les nenes que se'ls parli de les seves famílies d'origen? Què se'ls pot dir quan quasi no tenim informació sobre allò que va passar abans de l'adopció? En aquest taller, compartim estratègies per parlar amb ells sobre la seva família d'origen, respondre a les seves preguntes, i entendre i acompanyar els sentiments que tot això desperta.

A Barcelona (c/ Tuset 10 – 3r 3a):

Orígens A: Dissabtes 11 i 18 d'abril. De 10:30 - 12:00.

Orígens B: Dissabtes 11 i 18 d'abril. De 12:30 - 14:00.

A Bellaterra (Facultat de Psicologia, Universitat Autònoma de Barcelona):

Orígens C: Divendres 8 i 15 de maig. De 19:30 - 21:00.

Il·lustracions: Antonia Santolaya

Adopció, sospites i indicis d'"irregularitats"

En ocasions, algunes famílies adoptives descobreixen una vegada finalitzats els seus processos d'adopció que els tràmits no van ser tant clars com haurien d'haver estat. Les sospites i els silencis poden arribar a pesar com una llosa en la relació familiar o en allò que cada membre de la família sent. Aquest taller es centra en la gestió de la informació (que es té o no) i dels sentiments que l'ombra de la sospita pot suscitar en fills, filles, pares i mares.

A Barcelona (c/ Tuset 10 – 3r 3a):

Irregularitats A: Dissabte 16 de maig - De 10:30 - 13:30.

A Bellaterra (Facultat de Psicologia, Universitat Autònoma de Barcelona):

Irregularitats B: Dissabte 6 de juny - De 10:30 - 13:30.

Reconnectant amb la família d'origen durant la infància

Algunes famílies adoptives han buscat informació i fins i tot localitzat a les famílies de naixement dels seus fills i filles. Què pot suposar per a ells connectar amb aquesta primera família durant la infància? Què sabem a Espanya sobre els contactes entre ambdues famílies durant la infància dels fills i filles? Què ens diuen les investigacions sobre les adopcions obertes portades a terme en altres països? Aquest taller la gestió de la informació i dels sentiments de les persones implicades.

A Barcelona (c/ Tuset 10 - 3º 3ª):

Reconnectant A: Dissabte 9 de maig - De 10:30 - 13:30.

Reconnectant B: Dissabte 23 de maig - De 10:30 - 13:30.

TALLERS AFIN D'HABILITATS PARENTALS*

Què són els Tallers AFIN?

Els Tallers AFIN es plantegen com un espai on compartir dubtes, reflexions i estratègies a partir de les experiències de les famílies, la investigació i la pràctica professional.

L'objectiu fonamental és trobar estratègies que potenciïn les capacitats dels fills/es, mares i pares, la seva seguretat emocional, el seu sentiment de pertinença, la seva autonomia i el seu benestar.

Es treballa en grups reduïts (de 5 a 12 persones), amb la finalitat d'aconseguir un entorn segur i confidencial on cadascú pugui expressar-se lliurement i rebre un acompanyament individualitzat.

Els tallers estan coordinats per la Doctora en Psicologia Beatriz San Román.

Quan i on?

A Barcelona, c/ Tuset 10, 3r 3a:

Grup I:

Dimecres 15, 22 i 29 d'abril, de 10:00 - 12:00 h.

Grup II:

Dimecres 15, 22 i 29 d'abril, de 13:00 - 15:00 h.

A Bellaterra, Facultat de Psicologia, Universitat Autònoma de Barcelona:

Grup III:

Dimecres 15 i 22 d'abril, de 18:00 - 21:00 h.

Com apuntar-se?

Per reservar la teva plaça o sol·licitar més informació, escriu-nos a gr.afin@uab.cat. Les places són limitades i es respectarà rigorosament l'ordre d'inscripció.

El preu de cada taller de sis hores és de 90 € per pers. (140 euros per parella i 70 euros per a monoparentals).

* Els tallers AFIN estan parcialment subvencionats pel Grup d'Investigació AFIN amb el suport del Ministeri d'Economia i Competitivitat, dins del projecte *Adoptions and fosterages in Spain: tracing challenges, opportunities and problems in the social and family lives of children and adolescents* (CSO2012-39593-C02-001).

Quins temes es tracten en aquests tallers?

Els Tallers AFIN d'Habilitats Parentals s'organitzen entorn de tres blocs temàtics:

I. Fomentar l'autonomia i l'autoestima

Els comportaments dels nens, nenes i adolescents, com els de les persones adultes, estan sempre orientats a aconseguir una fita, encara que aquesta no sempre sigui evident i moltes vegades l'estratègia emprada per a aconseguir-la no sigui adequada. En aquest bloc es proposen estratègies concretes per decodificar els comportaments, alternatives eficaces als premis i càstigs, i recursos per desenvolupar la seva autonomia i el respecte i la cooperació amb els altres.

Il·lustracions: Antonia Santolaya

II. Estratègies de comunicació familiar

A vegades, pares i mares tenen la sensació que, per molt que repeteixin les mateixes coses, els seus fills i filles no els escolten. Altres vegades, els costa aconseguir que parlin d'allò que ha passat a l'escola i d'allò que els preocupa. Aquest bloc convida a repensar les estratègies de comunicació familiar i a acordar les normes de la llar de manera que tots els membres de la família se sentin escoltats i respectats.

III. Gestió de les dificultats escolars

Moltes vegades, les exigències de l'escola es traslladen a la llar i entelen la vida familiar. Les batalles pels deures i els aprovats poden posar "en escac" l'autoestima de nens i nenes i la seva relació amb pares i mares. Aquest bloc ofereix reflexions i estratègies per afrontar conjuntament les demandes escolars, fomentant la seva autonomia i el benestar de tots els membres de la família.

